

ЗАХОДИ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОЇ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ

Афанасенко С. І.

Запобіжна діяльність у широкому розумінні розглядається, як один із засобів соціального регулювання суспільних відносин з метою ліквідації детермінант злочинності, взаємодії заходів економіко-соціального, виховно-педагогічного, організаційного й правового характеру, як поєднання різних рівнів профілактики злочинності. Сьогодні запобігання злочинності є складним комплексом різноманітних заходів профілактичного впливу, що передбачає досягнення проміжної й кінцевої мети, яка здійснюється на всіх рівнях, враховуючи характер та ієрархію детермінант злочинності, також як шляхом впливу на криміногенні фактори з метою їх усунення або нейтралізації, так і шляхом створення й стимулювання антикриміногенних факторів, що перешкоджають її появі. Запобігання злочинності складається з ієрархічно пов'язаних між собою рівнів. Перший - запобіжний вплив на динаміку, структуру, детермінанти злочинності загалом (загальносоціальна профілактика). Другий - спеціальна профілактика окремих видів злочинності в певних сферах суспільного життя (спеціально-кримінологічна профілактика). Третій - профілактика скоєння злочинів окремими особами (індивідуальна профілактика). Складність цієї системи заходів профілактики злочинності, її багаторівневий і різноспрямований характер сприяє необхідності розгляду цих заходів з різних підстав: масштабу використання, змісту засобів, їх правової характеристики, початку профілактичної діяльності. Найбільш перспективною дослідники вважають класифікацію з початку профілактичної діяльності й пов'язані із цим завдання, що вирішуються в послідовності їх виконання, характеризуючи всю систему запобігання через взаємопов'язані й взаємопідпорядковані ланки. Це дає можливість правильно визначити ієрархію органів і використання ними профілактичних засобів [1, 256].

Віктимологічна профілактика є мікрорівневим видом запобігання злочинам, що розглядається аналогічно системі традиційної профілактики злочинів, яка має специфічні цілі, завдання, суб'єкти й об'єкти, види, форми й засоби впливу, а також принципи діяльності. Входячи до системи запобіжної діяльності, віктимологічна профілактика має свої відмінності, власний об'єкт профілактичного впливу, а також систему спеціальних суб'єктів, діяльність яких доповнюється завданнями й функціями віктимологічного характеру. Здійснення таких заходів у системі запобігання злочинів є найперспективнішим видом діяльності внаслідок наступних обставин, один з найважливіших напрямків боротьби зі злочинністю як на ранньому етапі запобіжної діяльності, задовго до можливого вчинення злочинів, так і на безпосередньому етапі, тобто припинення й недопущення. Віктимологічна профілактика не потребує додаткових матеріальних витрат, оскільки в структурі діяльності системи суб'єктів запобігання є такі, що здатні ефективно здійснювати цю діяльність. Зміст конкретних заходів віктимологічної профілактики, незважаючи на специфічність, складається з традиційних видів впливу: загального, спеціального й індивідуального запобігання, спрямованих на застосування нових форм і методів впливу на злочинність. Такий вид специфічної діяльності,

націлений на здійснення зазначених заходів, спрямованих на зниження в населення й окремих громадян ризику стати жертвами злочинних посягань, містить: 1) виявлення, усунення або нейтралізацію факторів, обставин, ситуацій, що формують віктимну поведінку окремих осіб і зумовлюють учинення злочинів; 2) виявлення "груп ризику" й конкретних осіб з підвищеною віктимністю з метою відновлення або активізації їх захисних якостей; 3) розроблення й удосконалення охоронно-захисних можливостей потенціальних жертв злочинів.

Отже, будучи одним з напрямків запобіжної діяльності, віктимологічна профілактика виступає методологічною основою особливого підвиду безпеки - віктимологічної, зміст якої забезпечує стан захищеності громадян від реалізації притаманних їм властивостей і якостей, завдяки яким створюються можливості виявлення, встановлення або усунення факторів і ситуацій, що сприяють вчиненню злочинів стосовно конкретних осіб, виявлення груп ризику або конкретних осіб з підвищеним ступенем віктимності, можливість впливати на них з метою відновлення або активізації їх захисних властивостей, а також розроблення або удосконалення спеціальних засобів захисту громадян від злочинів та їх подальшої віктимізації [1, 327; 2, 12].

Стратегія й тактика заходів, що передбачені віктимологічною профілактикою, у межах забезпечення віктимологічної безпеки якісно відрізняється від загальноприйнятої, яка головну увагу приділяє злочинцю, є системою науково обґрунтованих методів і засобів, спрямованих на захист потенційних потерпілих і реальних жертв злочинів, компенсацію завданої шкоди й інші питання, що передбачають заходи віктимологічної профілактики. Також необхідно зазначити, що існуюча різниця в профілактичній діяльності проявляється в більш вузькому впливі на проблеми, об'єкти, щодо яких спрямовані зусилля суб'єктів по забезпеченню безпеки громадян. Саме це дозволяє сконцентрувати зусилля суб'єктів на конкретному потенційному потерпілому, розробити специфічні методи й способи впливу, більш ефективно проводити профілактичну діяльність з категорією громадян, яким притаманна підвищена віктимність.

На нашу думку, модель запобігання злочинам, спрямовану на осіб з вираженими кримінальними нахилами, необхідно також розглядати й у віктимологічному аспекті, як і модель віктимологічної профілактики (щодо жертви злочину) для здійснення впливу на весь детермінаційний комплекс, що впливає на виникнення злочинності. Реалізація пропозицій, спрямованих на удосконалення правового й організаційного забезпечення віктимологічної профілактики дає можливість її здійснення в суворій відповідності з принципами законності, комплексності й соціальної справедливості. Отже, урегульована законом, що має високий рівень організації, віктимологічна профілактика може стати ефективним засобом у системі заходів боротьби зі злочинністю. При цьому розширення можливостей правоохоронних органів у сфері здійснення профілактичної діяльності буде сприяти формуванню специфічної системи забезпечення безпеки громадян - віктимологічної безпеки.

© С.І. Афанасенко, 2012

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

Віктимологічний напрямок запобіжного впливу на злочинність є найбільш гуманним і перспективним, оскільки не потребує серйозних матеріальних витрат і, базуючись на притаманному всім людям прагненні до самозахисту, володіє ніби внутрішнім джерелом розвитку. Цей напрямок знайшов підтримку суспільства [3, 184]. Розвиток віктимологічних досліджень сприяв не тільки стихійному створенню асоціацій потерпілих, а й формуванню нормативно-правової бази по захисту потерпілих від злочинів.

Загальносоціальний рівень віктимологічної профілактики містить діяльність держави, суспільства, їх інститутів, спрямовану на вирішення протиріч у галузі економіки, соціального життя, морально-духовної сфери. Такі заходи повинні здійснюватися різними органами державної влади й управління, громадськими формуваннями, для яких запобіжні функції не є головними або професійними. Запобіжний ефект досягається внаслідок успішного проведення соціально-економічної політики загалом. При цьому необхідно зазначити, що яка політика держави, такий і рівень загально соціального запобігання злочинності в суспільстві.

В основі державної політики в цій сфері запобігання повинні бути реалізовані позитивні тенденції, що існують у суспільстві - демократії, гуманізму, соціальної справедливості, підвищення ролі й цінності людини, її життя й здоров'я, посилення охорони прав і законних інтересів громадян. Тільки на цьому підґрунті можуть бути сформовані напрями державної політики у сфері запобігання злочинам, що посягають на власність, оскільки вони несуть позитивний потенціал у боротьбі зі злочинністю. У цьому напрямі нагальною актуальною проблемою української кримінологічної науки в сучасний період є ініціювання й розроблення кримінологічної складової, яка включала б заходи віктимологічної

профілактики державної політики у сфері запобігання й протидії злочинності.

Сьогодні діє Концепція державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р., що визначає основні напрями діяльності державних органів з профілактики правопорушень [4]. Реалізація концепції сприятиме: зменшенню кількості вчинюваних правопорушень, забезпеченню захисту громадян від протиправних посягань, покращенню міжнародного іміджу України, підвищенню рівня її інвестиційної привабливості, а також довіри населення до правоохоронних органів; підвищенню ефективності заходів, що здійснюються правоохоронними органами для забезпечення правопорядку, створенню науково обґрунтованої системи проведення їх ефективності.

Література

1. Кісліук Е.М. Кримінальне законодавство в період українського державотворення (1917-1921 рр.): Авторефер. дис... канд. юрид. наук: спец. 12. 00. 08. - К., 2003. - 19 с.
2. Ховрашова В.В. Как не стать жертвой преступления, мошенничества и обмана. - СПб.: Текарт, 1995. - 254 с.
3. Віктимология: Учеб. пособ. для студ. вузов, обуч. по спец. "Юриспруденція" / Т.В. Варчук, К.В. Вишневский; Под ред. С.Я. Лебедева. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. - 191 с. - С. 110.
4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р.

Афанасенко С.І.

*кандидат юридичних наук, Одеський державний
університет внутрішніх справ
Надійшла до редакції 30.07.2012*

УДК 343.915(477)

ФАКТОРИ ГЕНЕЗИСУ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Бабакін В. М.

За дослідженням, в українському суспільстві на фоні невіршених економічних, політичних, громадських, соціальних, правоохоронних проблем тощо, на сьогодні склалася загальна ситуація, яка негативно впливає на стан виховання сучасної молоді, формує в неї певний спосіб мислення, поведінки, в основі якої лежить моральна всюдозволеність, егоїзм. Як правило, це приводить до виникнення потенційної девіантності, зростання молодіжної злочинності, створення самодіяльних молодіжних організацій, орієнтацією яких є несприйняття більшістю населення держави моральних, етичних та інших вподобань, поширення саморуйнівної поведінки тощо. Про стан розвитку будь-якого суспільства свідчать показники його соціально-економічних і політичних процесів. Але є ще один показник, який як дзеркало, на думку І.В. Белецької, відображає всі результати негараздів суспільного життя - це злочинність. Особливо інформативним показником є злочинність серед молоді, яка, як губка, швидко вбирає в себе всі зміни в навколишньому середовищі [1, 101]. На нашу думку, ситуація зі зростанням молодіжної злочинності є загрозливою для суспільства, оскільки безпосередньо впливає на динаміку розвитку правопорушень і злочин-

ності загалом. Водночас у країні цим проблемам увага достатньо не приділена.

Злочинність "молодшає" й приймає стійкий рецидивний характер. А така криміналізація молодіжного середовища позбавляє суспільство перспектив встановлення в недалекому майбутньому соціальної рівноваги й благополуччя. За дослідженням встановлено, що соціальна активність підлітків спрямована насамперед на прийняття й засвоєння норм, цінностей і форм поведінки, характерних для світу дорослих і стосунків між ними. Руйнування старих психологічних підходів у вихованні, характерне для цього віку, призводить до справжнього вибуху непокори, зухвальства тощо [2, 291]. На нашу думку, так відбувається *деформація соціалізації особистості*, що безпосередньо впливає на зростання злочинності в подальшому. Твердження про те, що девіантні прояви серед неповнолітніх і молоді складають основу для відтворення дорослої злочинності, а свій перший кримінальний досвід рецидивісти й професійні злочинці отримують саме в юності й молодому віці, вже стало кримінологічною аксіомою. Проблеми протидії злочинності цієї соціальної групи завжди посідали провідне місце в запобіжній діяльності держави, адже з

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧІЙ ЧАСОПИС**